

Koraki do uspešne vzgoje

■ **Miha Klanjšček**, mag. prof. razrednega pouka, je učitelj na Osnovni šoli Polje.

■ **Dejan Hozjan** je izredni profesor za področje pedagogike na Pedagoški fakulteti Univerze na Primorskem. Je koordinator magistrskega študijskega programa *Izobraževanje odraslih in razvoj kariere* ter vodja Centra za vseživljenjsko učenje Pedagoške fakultete Univerze na Primorskem. Ukvarja se s kritičnim proučevanjem področja pedagogike, andragogike in menedžmenta v izobraževanju.

O vzgoji in načinu vzgajanja je bilo že veliko pisanega in veliko raziskanega. Tako nam številni priročniki na različne načine predstavljajo mnogotere možnosti vzgajanja. Kljub temu ostaja, tako pri starših kot tudi v stroki, določena mera negotovosti in nezaupanja v vzgojna prepričanja in nasvete, saj je njihova učinkovitost pogosto vprašljiva. Zakaj je temu tako?

Priročniki in podobna strukturirana navodila delujejo takrat, kadar je na njihovem področju dosežena določena mera enotnosti oz. univerzalnosti. Kuharske knjige delujejo zato, ker so merske količine univerzalne; avtošole delujejo, ker so cestnoprometni predpisi enotni; zdravstvo deluje, ker je človeško telo do neke stopnje univerzalno.

V nasprotju s tem za proces vzgoje velja, da je močno zaznamovan s strani svojih udeležencev, njihovega znanja in izkušenj ter širšega socialnega okolja. Pravimo, da je vzgoja individualno pogojen proces. Prav zaradi svoje individualnosti, specifičnosti in pomanjkanja univerzalnih elementov je skoraj nemogoče oblikovati priročnik, ki

bi vzgojitelje preko togih korakov uspešno usmerjal pri vzgojnem delovanju. Ključ za uspešnost tako ne predstavlja ponavljanje uspešnih vzgojnih dejavnosti tretje osebe, temveč razumevanje vzgojnega procesa, njegovih elementov in njihovo prilagajanje vzgojitelju, vzgajanemu in posamezni vzgojni situaciji.

Dovolite nam, da vam predstavimo nekaj osnovnih elementov vzgoje, začeni s tem, kaj sploh je vzgoja. Že na to vprašanje različni vzgojni priročniki odgovarjajo različno in začne se zmeda med vzgojitelji. Tudi če bi se držali najpogostejše oblike definicije, ki pravi, da je vzgoja socialna interakcija med ljudmi, pri čemer izkušenejši poskuša

doseči ali okrepiti želeno vedenje z namenom razviti otroka v samostojno odraslo osebo, bi naleteli na težave. Če bi namreč to držalo, od kod prihaja vse neželeno vedenje? Kdo otrokom privzgaja preklinjanje, nespoštovanje in neupoštevanje pravil? Koliko staršev, ki svojim otrokom nikakor ne želijo nič slabega, se sooča z vzgojnimi problemi? Definicije vzgoje, ki na tak ali podoben način vzgojitelja postavljajo v fokus vzgojnega procesa, pozabljajo, da je vzgajani tisti, ki nosi posledice vzgojne dejavnosti in izkazuje njene rezultate. Dejavnost vzgojitelja v vzgojnem procesu tako ni nič več kot poskus vplivanja na vzgajane. Kako naj torej vzgojo opišemo v celoti?

Za trenutek pozabimo vse, kar vemo o vzgoji, in se osredotočimo le na tisto, za kar lahko z gotovostjo trdimo, da je res. Najbolj neomajna opredelitev vzgoje je njena časovna umestitev. Zagotovo lahko trdimo, da vzgoja ni enkratni dogodek, temveč se dogaja dlje časa. Zaradi tega lahko z gotovostjo trdimo, da je vzgoja proces. Vsak proces se osredotoča na določeno stvar ali bitje, ki se skozi čas spreminja. Ali se med vzgojo bistveno spreminja vzgojitelj? Ne. Pri vzgoji se bistveno spreminja otrok oz. tisti, ki se ga vzgaja, tisti, čigar vedenje, delovanje ali razmišljanje se spreminjajo. Na podlagi česa pa se spreminjajo vedenje, delovanje in razmišljanje vzgajane? Spreminjajo se na podlagi tistih informacij, ki jih otrok prepozna kot pomembne za svojo dobrobit. Izvor teh informacij je otrokov vzgojitelj, pri čemer to lahko predstavlja kogarkoli: njegove starše, učitelje, vrstnike, naključne mimoidoče, socialna omrežja itn. Zaključimo lahko, da je vzgoja proces spreminjanja vedenja, ki ga narekuje socialno okolje vzgajane. Starši tako predstavljajo le enega (vendar vse prej kot zanemarljivega) od virov informacij, ki jih ima otrok na voljo med svojim odraščanjem. Kako lahko to svojo vzgojno vlogo čim bolj izkoristimo? Za začetek lahko ozavestimo dejstvo, da je

Foto: AJ

vzgojna vloga staršev zaradi njihove enkratnosti in neponovljivosti na vseh vzgojnih področjih neprenosljiva in nenadomestljiva. Starši so za otroka enostavno nenadomestljivi, kar jim daje večje možnosti za uspeh v primerjavi s profesionalnimi vzgojitelji, saj le-te otroci nenehno menjavajo. Tako ostaja primarna odgovornost za vzgojo otrok v rokah staršev. To velja tudi za njihove vzgojne vloge, ki jih lahko v grobem razdelimo na pet področij:

1. skrb za zadovoljevanje otrokovih potreb,
2. poznavanje otroka, njegove osebnosti in delovanja,
3. individualiziranje procesa vzgoje,
4. spodbujanje otrokovega razvoja,
5. poosebljanje avtoritete.

Starši lahko med vsemi vzgojitelji najboljše zadovoljijo otrokove potrebe po varnosti, ljubezni in pripadnosti, ki so za otroke neprecenljive. Uspešno zadovoljena potreba po varnosti vzpostavlja spodbudno okolje za učenje, vzgajanje in napredek v razvoju. Odraščanje namreč od otrok zahteva veliko mero poguma, saj neprestano preizkušajo neznane stvari. Ob tem jim občutek varnosti zagotavlja, da njihov neuspeh ne bo imel destruktivnih posledic, temveč bo priložnost za razvijanje novih sposobnosti. Otrok, ki se v svoji družini ne počuti ljubljenega ali sprejetega, se bo najverjetneje enako ali podobno počutil tudi v družbi. Posledično bo veliko energije vložil v zagotavljanje svoje lastne varnosti in manj v usvajanje novih znanj ter sposobnosti, pri čemer bo veliko manj tvegala. Zaradi tega bo

tudi njegov napredek v razvoju počasnejši. Hitrost otrokovega razvoja pa ni odvisna samo od vzgajane, temveč tudi od vzgojitelja in njegovega poznavanja otroka. Ker starši s svojim otrokom delujejo in sodelujejo praktično od rojstva dalje, lahko trdimo, da so starši tisti vzgojitelji, ki z otrokom preživijo največ časa. To jim daje možnost, da najbolje spoznajo otroka, njegovo osebnost in delovanje ter s pridobljenimi informacijami individualizirajo vzgojo za čim bolj optimalne rezultate. Z informacijami o otrokovem delovanju lahko pomagajo tudi drugim vzgojiteljem pri doseganju zastavljenih vzgojnih ciljev in tako še dodatno pospešijo otrokov razvoj.

Nenazadnje imajo starši skupaj s primarno odgovornostjo za otrokovo dobrobit tudi primarno avtoriteto nad njim in njegovim obnašanjem. To pomeni, da so starši tisti, ki presoja dejanja drugih vzgojiteljev in jih opredeljujejo kot dobra ali slaba; starši so tisti, ki dokončno presoja, ali je določena dejavnost za otroka konstruktivna ali destruktivna, ali jo lahko otrok še naprej izvaja ali jo je treba prekiniti. Pri tem je seveda spodbudno, da starši v primeru negotovosti pridobijo ustrezne informacije in tako preprečijo sprejemanje prenapljenih ali neutemeljenih odločitev.

Kako naj torej delujemo kot vzgojitelji?

1. Najprej moramo vzpostaviti dober medosebni odnos in s tem otroku zagotoviti zadovoljevanje potreb po varnosti, ljubezni in pripadnosti. S tem bomo poskrbeli za čim bolj optimalno okolje za učenje, razvoj in vzgajanje.

2. Po vzpostavitvi kakovostnega okolja za vzgajanje spoznamo vzgajane in njegovo delovanje znotraj tega okolja. Pri tem bodimo pozorni predvsem na njegova čustva, npr. katere dejavnosti so tiste, ob katerih otrok doživlja pozitivna čustva, in katere dejavnosti so tiste, ob katerih otrok doživlja negativna čustva.

3. Na podlagi svojih ugotovitev si nato zastavimo vzgojne cilje, preko katerih bomo otroka naučili, kako naj uspešno deluje v družbi. Posamezen cilj lahko zasledujemo krajše ali daljše časovno obdobje. Ko cilje predstavljamo otrokom, naj bodo razdeljeni na čim krajše etape, saj jim bo to pomagalo ohraniti motivacijo in koncentracijo pri zasledovanju zastavljenega cilja. Tako naj doseganje posameznega cilja ne bo daljše od enega tedna. Šele pri najstnikih lahko cilje razširimo na obdobje do enega meseca.

4. Ko so naši vzgojni cilji zastavljeni, nam preostane še njihovo zasledovanje in doseganje, pri čemer si lahko pomagamo s poznavanjem svojega otroka in njegovega delovanja. Dejavnosti, ob katerih doživlja pozitivna čustva, lahko uporabimo kot spodbudo, nagrado, motivacijo ali kot sredstvo, preko katerega se bo otrok naučil določene spretnosti ali usvojil določeno navado. Dejavnosti, ob katerih otrok doživlja negativna čustva, pa lahko izkoristimo za preprečevanje neželene vedenja, ki bi se pri zasledovanju vzgojnega cilja pojavilo pri otroku.

Usvojitev posameznega vzgojnega cilja vedno zajema tudi spremembo v delovanju osebe, ki jo vzgajamo. Zaradi tega opisane štiri korake med vzgojo nenehno ciklično ponavljamo in po potrebi prilagajamo sebi, svoji osebnosti in delovanju, otrokovi osebnosti in delovanju ter okolju, v katerem vzgajamo; vse z namenom, da bi otrok odrasel v odgovorno, samostojno osebo, ki bo uspešno delovala v družbi. ◀

Literatura

- Hrovat - Kuhar, Eva (2017): *Izzivi sodobne vzgoje*. Dob pri Domžalah: Miš.
- Klanjšček, Miha (2019): *Otrokovo doživetje vzgojnih ukrepov svojih staršev*. Magistrsko delo. Koper: Univerza na Primorskem, Pedagoška fakulteta.
- Krajncan, Mitja (2018): *Socialnopedagoške paradigme vzgajanja*. V Mateja Marovič, Andreja Sinjur (ur.): *Večdimenzionalnost socialnopedagoških diskurzov* (str. 11–40). Koper: Založba Univerze na Primorskem.
- Peček Čuk, Mojca; Lesar, Irena (2011): *Moč vzgoje*. Ljubljana: Tehniška založba Slovenije.